

at de drie ge-
ries, Kerk en
aan te toonen
over het proza
en.

C. T.

2.

ing. (1)

men gebruikt
artikel bij één
ij Dr Kuyper
de scheiding
den levens-
ats, waar deze
leefde hij zijn
de gebre-
hij wel sprak
rzweg hij de
oodat hij ruim
recht van zijn
drukking, die
zelf meende,
ch een oogen-
ler broederen

Jongeleen Dr
lichter bij de
en ander in
t voorbehoud,
n.l. dat men
ger jaren niet
yper make, of
had ten laat-
ende kerken
g was, of met
dan wel, zoo-
og volhouden,
id goddelijke

drie dingen,
ziel van de

deze de Chr.
ring van het
althans sepa-
n werk Gods
aschied was
e vrucht zou

Dr Kuyper
s kunnen in-
gegeven had,
ie Dr Kuyper
den levens-
van 5 April
de broederen
dan wel zij
huis bleven
een princi-
e binden."

swijze moge-
zoo erg was
weer tot een
loch zegt hij
oorloofs of
u we zeggen,
rd en erken-

itvoeringe be-
ei Stufen
et hoofdstuk
u" den eer-
Een gansch
aan, de aan-
De vrouw
ar persoon-
de vrouwen,
poog de knie
ansch nieuw
idders leven-
uw verkreeg
ouding werd
trouba-
die van hof
en met hun
der vrouw
tot de uit-
valt, of het
uitkomende
nheid der
binding met
adewerking
der kuisch-

d één scha-
éne liefde
man en de

nen we vast over en weer deze twee resultaten:
1. dat de ontluiking der gescheiden kerken feit
werd; en 2. dat het voortwerken van den Christus
aan de geloovigen in de kerk waarvan men scheidde
even onmisbaar is."

Zelfs vindt hij reden om zich te verheugen „over
het dubbele standpunt dat, tegen aller verwach-
ting in, aan de Gereformeerde beginselen thans
geboden is, zoowel door de organisatie van een
eigen kerkelijk wezen, als door het opnieuw opleven
in den schoot der oude kerk". Zoo weinig nam
Dr Kuyper dus reeds in 1878 het absoluut veroor-
deelende standpunt in, dat De Jongeleen hem onder
de voeten schuift.

Weliswaar heeft Dr Kuyper nooit verborgen, dat
hij de manier of methode van kerkzuivering der
afscheiding kerkrechtelijk niet de meest ideale vond,
en dat men in 1834 met name te weinig op de
ambtelijke bevoegdheid en verplichting der geloov-
igen heeft gelet. „Althans dat men, zelfs zonder
zijn afgeweken voorgangers te vermanen, zijn in-
stituut eenvoudig liet voor wat het was, en er een
afscheidsbrief aan zond, kan nooit onvoorwaarde-
lijk worden goedgekeurd; iets wat te minder mag
verzwegen, naardien de kerk te Ulrum niet met
nieuwe formatie begon, maar reformatie in het
bestaande instituut tot stand bracht."*) Maar
Dr Kuyper voegt er onmiddellijk bij, dat de trouwe-
loozen in de Herv. Kerk wel het minst recht heb-
ben, om de afgescheidenen hierover lastig te vallen,
en voert zelf de verzachtende omstandigheid aan,
waarom zij aldus handelden. „Doch gelijk gezegd,
al is men overtuigd, dat er vaak te lichtvaardig
over deze ambtelijke verplichtingen der geloovigen
is heen gegleden, en dieper studie van de Gerefor-
meerde beginselen licht een anderen loop aan de
zaak zou hebben gegeven, toch mogen zij, die in-
middels zorgeloos in het bedorven instituut bleven
voortleven, zonder aan de reformatie ervan de
hand te slaan, hiervan nooit een verwijt maken
aan hen, die althans gevoelden, dat men met zoo
bedorven instituut geen vrede mocht nemen, en
het daarom misschien al te spoedig verlieten. Iets
wat te meer klemmt, omdat de reglementen van het
instituut van 1816, waaronder men leefde, niet
met zoovele woorden deze bevoegdheden en ver-
plichtingen van de „geloovigen" tot reformatie van
hun instituut erkenden." En deze fout is voor
hem zeker geen reden „waarom men de nieuw
geïnstitueerde kerken, die ten onzent na 1834 door
separatie ontstaan zijn, niet met broederlijke ge-
negenheid als kerken Christi zou erkennen."*)

Voor de geestelijke zijde van de scheiding heeft
Dr Kuyper allen eerbied. „Zoo God de Heere de
conscientien niet had wakker geschud, en door
Zijnen Heiligen Geest in veler hart een vonk van
hooger geestdrift had ontstoken, ware er noch
separatie noch doleantie tot stand gekomen, en
zou zoowel 1834 als 1886 gewoon „Synodaal"
zijn voortgegaan. En niet minder spreekt het van-
zelf, dat, zoo de goede hand Gods niet beide
malen, nu eens door vervolging en strijd, en dan
weer door voorspoed en gedijen, onze zake be-
vorderd had, het eens begonnen werk aanstonds
weer in duigen zou zijn gevallen. Er is beide
malen niet slechts door menschen gesproken en
gehandeld, maar achter dat spreken en handelen
werkte beide malen een werk van dien God, die
in de eerste aandrif inhiel, en een geest van
inzicht en wijsheid uitzond, en onze vele zonden
verzoende, gedurig weer in zijn lankmoedigheid
goed makende wat door onze schuld zou bedorven
zijn."*) En even verder: „Spreekt men dus van
de historische kerk der vaders, dan is
ongetwijfeld al wat in de Christelijke Gereformeerde
kerk leeft, uit die kerk voortgekomen, en heeft

*) Separatie en Doleantie, pag. 35.

*) Idem, pag. 35.

*) Idem, pag. 43.

vrouw-echtgenoot juist gedoemd in de sfeer van
het zinnelijke te blijven. Lucka merkt dan ook op:
„bij zulk gevoel moesten liefde en hu-
welijk streng gescheiden zaken zijn."*)

Waar aan de „reine liefde" alleen waarde toegekend
werd, moest daaruit volgen, dat het huwelijk als
iets lagere, iets van minder kwaliteit gold. Andreas
stelde als regula amoris op: „Het staat vast, dat
tusschen echtgenooten voor liefde geen plaats is".
En een ander, Fauriel zegt, dat dit een konsekwent
gevolg is uit het dualisme der Erotiek, welke
zinnelijkheid met liefde nu eenmaal niet vereeni-
gen kan.

Hiermede is tegelijk gegeven, dat deze „geeste-
lijke minne" juridisch is geoordeeld. Niet min-
der, dat zij „ethisch" te veroordeelen is. Bij
alle mooie kleuring dezer geestelijke minne als
„aesthetische ontroering", het begeeren om de
vrouw als vrouw „ideel" te zien, stelt zij de liefde
tot de „dame van het hart", aan wie alles gewijd
werd, naast, ja tegenover de wettelijke en naar
goddelijke ordening geboden liefde-verhouding van
man en vrouw in het huwelijk. Hier wordt aan
„de aangebedene vrouw" gegeven, wat in het rechte
huwelijk tusschen man en vrouw onmisbaar is. En
daardoor daalt het huwelijk in zedelijk opzicht.
Het is alleen tot bevrediging van het sexueele en
de verzorging van het huis.

Hier leeft men in de verhouding van man-wette-

de kerk der vaders zich voor een deel in deze
kerken voortgeplant; ja mag en moet erkend, dat
ook door de separatie een loot van dezen histo-
rischen stam voor verdere verankering bewaard
en tot nieuwe uitspruiting gekomen is. Zoolang er
niet van de geïnstitueerde kerken, maar van de Be-
lijdeniskerk der historie gesproken wordt,
dan zijn ook zij van die aloude kerk een der wettige
voortzettingen, evengoed als de kerken onzer vade-
ren de wettige voortzetting waren van de oude
christelijke kerken, die hier eertijds onder de Room-
sche hiërarchie geformeerd werden."*)

En voor zoover ik zien kan, heeft Dr Kuyper
dit standpunt altijd ingenomen.

Op het Synodaal convent van Nederduitsche Ge-
reformeerde Kerken (doleerende), dat in 1887 te
Rotterdam werd gehouden, werd over het „Verband
met geloovigen, die reeds vroeger het juk der
Hiërarchie afwierpen en zich voorshands op eigen
voet hebben ingericht" door de commissie van
prae-advies bij monde van Dr Kuyper onder meer
gerapporteerd, dat uitgangspunt behoort te zijn
o.a. „dat wij, als de laatste ontcomenen en
die dus het langst volhard hebben in
den verkeerden weg, de grootste schul-
denaren zijn en ons het diepst hebben te
verootmoedigen."

„En eindelijk, dat het niemand past of voegt,
vittend of bedilziek in de ingewanden van anderer
groepen verleden te wroeten, maar dat wij allen
hebben te zien op aller eenparige belijdenis en de
door allen erkende eenheid van kerkelijke ordening."

Dankende wij God en den Vader, dat Hij in
Zijne oneindige barmhartigheid en vroeger in
veler anderer en nu in onze harten de be-
reidvaardigheid, om ons onder het juk
Christi te stellen, door Zijnen Heiligen Geest
verwekt heeft."

Komend tot de praktische stappen die gedaan
moeten worden, rapporteert Dr Kuyper: „dat het
goed ware zoo elke kerkeraad onzerzijds zich tot
den kerkeraad van dezelfde kerk hunnerzijds richtte,
om betuiging van broederlijke eenheid te doen, in
bescheidenheid en onder belijdenis onzer tekort-
koming hen te danken voor wat zij dus-
ver voor de verbreiding des zuiveren Evan-
gelies deden, en hun de verzekering te bieden van
onze hartelijke bereidwilligheid, om op den voet
van de Drie Formulieren van Eenigheid en van
de beiderzijds aanvaarde kerkenordening op paden
van eenheid te gaan wandelen."*)

In het schrijven, dat door de voorloopige synode
der Nederduitsche Gereformeerde Kerken, in 1888
te Utrecht gehouden, aan de synode van de Chr.
Gereform. Kerk gericht en door Dr Kuyper ge-
concipeerd werd, is zelfs sprake van een offer,
dat door de afgescheidenen gebracht moet worden
en wordt ook het verschilpunt precies aangewezen:
„En toch kan geen schroom of aarzeling ons terug-
houden om u te vragen: Brengt dat offer!
Of is het dan niet alzoo, dat Gij ook in de dagen
uwer stille ruste nooit affiet te bidden, of het den
Heere behagen mocht, nog leven te brengen in de
doodsbeenderen? Is het niet alzoo dat Ge nooit
onderliet, ons uit de verte te vermanen, dat ook wij
toch breken zouden met den schuldigen toestand,
waarin we voortleefden? En is het dan denkbaar,
dat, nu uwe bede aanvankelijk verhooring vond en
de prikkel ook van uw vermaan zijn werking deed,
uwe liefde verkoelen zou en in koelheid onmachtig
zou blijken, om een inschikkelijkheid en toegeef-
heid te betoonen, als ons aanzoek van U vergen
komt?"

Scheidde ons verschil van kerkelijk levens-
beginsel, zelfs uw liefde zou gestreng moeten blij-
ven. Maar dit is immers zoo niet, want hoe zou

*) Idem, pag. 47.

*) Acta, art. 31. De spatteeringen zijn van mij. E. D. K.

lijke vrouw, van man tot de vrouwelijke onderhoo-
rigen en van man tot de „aangebedene vrouw"
op het niveau, dat Demosthenes eens aldus
aangaf: „Wij huwen een vrouw om wettige kinde-
ren te krijgen en trouwe bewaaksters voor onze
huizen te hebben; wij onderhouden concubinen
voor onze dagelijkse bediening en voor ons ge-
mak; wij hebben courtesanen voor ons liefdes-
genot."

Dit is in principe de „geestelijke minne" der
Middeleeuwen. Zij staat dan ook ver al van wat
Plato bedoelde. Platonische liefde roept de gedachte
aan een boven-zinnelijk, boven-menschelijk opgaan
in de schoonheid, geïdentificeerd met het goede,
op. Zij wil een emancipering van het geestelijke
uit het zinnelijke, al blijft er in haar een dualisme,
dat in de praktijk niet overwonnen kan worden.
De „geestelijke minne" gaat niet boven het zicht-
bare uit. Van abstractie is geen sprake. Zij is op
een bepaald persoon gericht. Men wil, onbewust
of bewust geleid door ascetische tendenzen, die
in de kerk der Middeleeuwen werkten, het wonder
der driften-verbannende verrukking beleven. Maar
HET huwelijk in de vereniging van man en vrouw,
niet alleen corporeel, maar ook „seelisch", wordt
ontwijd en ontadeld. De kerk der Middeleeuwen
heeft hiervan gebruik gemaakt in haar propagee-
ring van de Maria-verheerlijking. De Moeder-
maagd, de gebenedijde, treedt in allerlei vorm

anders onze Belijdenis één kunnen zijn? Neen, wat
in geschil lag en bleef, was uitsluitend de vraag
naar de wijze, waarop Gods kinderen bij gedefor-
meerden toestand van Christus' Kerke zich op
hebben te maken tot haar zuivering en refor-
meering.

Ware het nu ooit regel in Christus' Kerk geweest,
dat ook over zoo afgeleide stukken volkomen een-
heid van beschouwing, van beschouwing ook over
de historische toestanden, die hiermee samenhan-
gen, als eisch moest worden gesteld, we zouden
den moed niet hebben gevonden, u onze bede voor
te leggen.

Maar nu dit niet zoo is, nu het oordeel, dat we
ons over historische toestanden vormden, en de
beschouwing, die zich daaruit in ons bewustzijn
ontspan, hoe gewichtig ook op zichzelf, toch nooit
de kerk in haar voorwerpel oordeel kan deren,
nu kunnen we niet aarzelen; want in het verwer-
pen van eenzelfde kwaal en in het bedoe-
len van eenzelfde goed ligt de volkomen ge-
noegzame waarborg voor de mogelijkheid van een
gemeenschappelijke practijk."

„En ware nu de innerlijke ervaring van de ziel
niet te kiesch en te teeder van aard, om in te luide
woorden naar buiten te roepen, hoe onverholen
zouden we dan ook voor uw oor belijden willen,
met welk gevoel van zelfaanklacht en verwijt we
onzerzijds op ons verleden sinds 1816 terugzien."

Maar we beseffen het, broeders, dat het u genoeg
is te weten, hoe we deze klacht onzer ziel uit-
gieten bij Hem, bij wien ook voor deze schuld de
fontein vloeit der Barmhartigheden.

Vergunt ons daarom, tot het droeve stuk der
zonde en der schuld, die oorzaak van al dezen
jammer is, het zwijgen te doen en liever met u
onze harten op te heffen tot onzen Heere en
Koning, Jezus Christus, die in het heilgdom daar-
boven ook voor de Gereformeerde Kerken in deze
landen Zijn Priesterschap bedient en Zijn Konink-
lijke macht uitoefent; en zij het dan van Hem in
verbijzeling des harten gebeden, dat Hij allen
hooren raadslag van Satan ook in deze zaak ter-
nederwerpe, en aan het geslacht onzer kinderen,
dat na ons zal komen, den smaad en de droefe-
nisse spare, om nog altoos de eenheid der kerken
te derven, alleen omdat de liefde in het hart hun-
ner vaders tekort schoot."*)

Als Dr Kuyper een jaar later, in 1889, met Dr
W. van den Bergh op de synode van de Chr. Geref.
Kerk te Kampen aanwezig is, om de zaak der ver-
eeniging te bepleiten, dan herinnert hij er aan,
„dat er reeds van den aanvang der doleantie bij
de Doleerenden bewustheid was van de verplich-
ting om de Chr. Geref. broeders te zoeken, en dit
door de uitspraak van het synodaal convent, het
schrijven aan de kerkeraaden en het besluit der
Voorloopige Synode was bevestigd." Dan erkent
hij ook volmondig, dat de Chr. Gereformeerden
door de gereformeerden in de Herv. Kerk geeste-
lijk onrecht is aangedaan. „Men brandmerkte hen
als afgescheidenen en suste alzoo het geweten".
En dan belijdt Dr Kuyper, dat hij ook zelf hieraan
heeft meegedaan.†)

En nog weer een jaar later, op de tweede voor-
loopige synode van de Nederduitsche Gereformeerde
Kerken, in 1890 te Leeuwarden gehouden, con-
cipeert Dr Kuyper weer een schrijven aan de
deputaten der Chr. Geref. Kerk, dat aldus eindigt:
„Zelfs besloot de voorloopige synode nog een stap
verder te gaan, en niet alleen dezen nieuwen grond-
slag van onderhandeling u aan te bieden, maar om
ook met de ernstige bede tot u te komen, dat
door uwe kerken toch even warm als door hare
kerken naar een spoedige hereeniging mocht
worden gestreefd."

*) Acta, art. 65.

*) Acta, art. 278.

naar voren als gestalte van absolute vrouwelijke
schoonheid, waarvoor de man zich nog op een heel
andere wijze buigt dan de vrouw.

Erotiek, zoo zegt men, was deze geestelijke
liefde. Maar dan erotiek van een eigenaardig karak-
ter, verdeelende over twee, wat met en in ééns
doorleefd moet worden. Romantiek, zoo zegt
men, dezelfde romantiek, die later in het leven
van Goethe en Wagner zulk een belangrijke
rol speelt en tot zulke grootsche werken inspi-
reerde. Maar dan romantiek, die het ware huwelijk
verwoestte en voor Gods wet geoordeeld is. Een
intieme verhouding als vriendschap is, adoratie,
zal tusschen mannen en vrouwen, vroeg of laat,
leiden tot liefdes-intimiteiten. De natuur gaat boven
de leer, Vleesch en geest!

KNOPPERS.

*) Dr M. C. v. Mourik Broekman, „Erotiek en Huwe-
lijksleven", pag. 13, Leiden 1932.*) E. Lucka, „Die drei Stufen der Erotik", pag. 43 v.v.,
pag. 108, pag. 123 v.v., Berlin 1920.

*) Idem, pag. 123.